

Recenzie

FRIEDMAN, George: Nasledujúce desaťročie (kde sme a kam sa uberáme)

Bratislava: Ikar, 2011, 288 s.

Ide o pozoruhodné prognózy vývoja, a to všestranne chápaného spoločenského života na druhé desaťročie 21. storočia (pôvodne Random House, USA a Kanada, 2011). Mohlo ísť vlastne o nadpis: Ako v druhom desaťročí 21. storočia? Autor sa v knihe zaoberá budúcnosťou celého sveta. Možno však oprávnené konštatovať, že predovšetkým z pohľadu USA a dokonca najmä z pohľadu *záujmov* USA. V mnohom nadväzuje na jeho publikáciu „Nasledujúcich 100 rokov“ (Ikar, Bratislava 2009).

Autor je politológom. Založil a riadi Strategic Forecasting (STRAT-FOR) – je to súkromná spravodajská agentúra označovaná za tieňovú CIA. Narodil sa v Maďarsku v židovskej rodine, ktorá prežila holokaust a emigrovala do USA. Zaoberá sa medzinárodnými vzťahmi, strategickým plánovaním, modelovaním a prognostikou.

Pre terajšie desaťročie predpovedá relatívne dosť veľké zvraty. Zväčša však s pozitívnym smerovaním. Všeobecne by podľa neho mali vojny v islamskom svete dohasínať, život bude naďalej v očakávaní rôznych teroristických útokov, malo by dôjsť k mierovému usporiadaniu vzťahov USA s Iránom, výrazné budú ďalšie pokroky a zmeny v technike (osobitne v energetike), v Číne začne vznikať ekonomická i politická kríza, najmä v prvej polovici desaťročia bude svet zmietaný finančnou krízou, majú sa zmeniť aj vzťahy medzi USA a Izraelom, v niektorých štátoch bude nedostatok pracovných síl a bude prebiehať aj silná vlna migrácií obyvateľstva a USA bude naďalej v postavení (už skôr samovoľne, ale aj s prispením cieľavedomých krokov) *svetového impéria*.

Podľa G. Friedmana postavenie USA ako impéria vzniklo neplánovane, len ako dôsledok všestranných svetových a historických faktorov a prúdov. Miernejšie povedané – autor predpovedá, že USA budú *významnou svetovou veľmocou* a budú hegemónom celé 21. storočie.

Do budúcnosti nabáda politikov USA k „vyváženej globálnej stratégii podľa príkladu starovekého Ríma či Veľkej Británie pred sto rokov“. Teda „nevládnuť“ pomocou hrubej sily, ale vnášaním rozporov medzi regionálne štáty (s. 16). K tomu okrem iného patrí nepripúšťanie spojenia „rastúcej technickej úrovne Európy s prírodnými zdrojmi Ruska“ (s. 19). Podľa môjho názoru tento aspekt politiky USA sa veľmi neplní.

Podľa G. Friedmana USA vraj znepokojuje Európska únia (EÚ). Je známe, že EÚ skutočne vznikla aj ako možný dôstojnejší a silnejší partner USA

a ostatných veľkých štátov sveta. Bude pokračovať silná väzba Ruska a Nemecka, a to v oblasti energií, technológií i využívania pracovného potenciálu Ruska v nemeckých továrňach v Rusku. Autor vyslovuje názor, že USA majú túto väzbu oslabovať, a to aj prostredníctvom Poľska.

Ani pri dosiahnutí súčasnej fázy zrelosti ekonomiky Číny (aj keď popri chudobe väčšiny jej obyvateľov) nie je potrebné sa jej obávať. Autor vidí potrebu väčšej pozornosti USA vo vzťahu k Japonsku.

G. Friedman vychádza z pretrvávajúceho názoru, že ekonomická politika USA „ovplyvňuje životy miliárd ľudí, neraz aj na viac generácií“ (s. 25). Vychádza aj z faktu, že USA sú jedinou vojenskou mocnosťou globálneho významu – osobitne aj z pohľadu námorníctva. Predpovedá, že terajšie desaťročie žiada viac úsilia o úpravu vzťahov najmä s Iránom a Izraelom. Výrazným záujmom USA bude fyzická bezpečnosť USA a slobodný medzinárodný ekonomický systém, nie však absolútne neregulovaný (podľa predstáv ideológov voľného trhu). Predpokladá však aj to, že USA budú musieť riešiť otázku „ako zvládať nepriateľstvo okolitého sveta“ (s. 40). V rámci toho uvádza, že strategickým cieľom musí byť zabrániť vzniku akejkoľvek mocnosti, ktorá by mohla ohroziť hegemoniu USA kdekoľvek na svete. Zdá sa to až nereálne a odvážne. Nástrojom na to má byť aj existencia už viacerých regionálnych vojenských veliteľstiev.

Na druhej strane nie je nereálne (často aj v Európe uvádzané) tvrdenie, že „Európa už stratila svoj rozhodujúci význam“ (s. 41). Autor publikácie nabáda, aby sa USA odpútali od *reliktov studenej vojny*, za ktoré považuje NATO, Medzinárodný menový fond i OSN. Odporúča inštitúcie regionálneho charakteru a vytváranie koalície na zvládanie nebezpečenstiev. Predpovedá však aj skutočnosť, že občanom USA bude prekážať zahraničná angažovanosť ich krajiny vyžadujúca nákladný a ťažkopádny aparát.

V *ekonomickej oblasti* konštatuje, že kríza priniesla potrebu vyššej moci štátu a politikov a obmedzila autonómiu trhu a silu finančných elít. Predvída, že „posilňovanie štátu bude v globálnom meradle patriť k určujúcim charakteristikám budúceho desaťročia“ (s. 69). Majú tiež prevládnúť trendy narastania ekonomického nacionalizmu. Desaťročie vraj nebude zvyšovať hojnosť a prinesie zvýšenie napätia do života jednotlivcov, ako aj do politického systému.

Vo vzťahu k *Iraku a Saudskej Arábii* sa bude naďalej čeliť problémom, a to aj v súvislosti s odchodom vojsk USA z Iraku. V prípade Iránu je autor čiastočne optimistický a nabáda vymaniť sa z pasce, do ktorej sa USA dostali. Vraj tomu napomôže aj vývoj ekonomickej situácie.

Z hľadiska bezpečnosti a hrozby terorizmu ani v ďalšom desaťročí nie je možné dosiahnuť absolútnu bezpečnosť a zničiť úplne islamský terorizmus a terorizmus domácich teroristov. Pomôcť predchádzať im má nielen prevencia

v ochrane štátov, ale aj v podobe prítomnosti USA vo viacerých regiónoch. Vo vzťahu k *Izraelu a Palestíne* treba rešpektovať jasnú existenciu palestínskeho národa. Z toho musí vychádzať aj politika USA (a ďalších štátov). Autor odporúča pre USA politiku tichého odpútania sa od Izraela. Predpovedá, že Izraelu nateraz nehrozí veľká konvenčná vojna. A nepotrebuje preto ani doterajšiu zahraničnú pomoc. Zvýšiť treba spoluprácu a priblíženie sa arabským krajinám.

Predvída však, že vojna sa môže z *Afganistanu* rozšíriť na *Pakistan* a že USA by mali pomáhať Pakistanu. Predvída, že celkovo hegemonom v oblasti Perského zálivu bude *Irán* a preto treba hľadať spôsoby, ako s ním vychádzať. USA sa okrem toho majú usilovať, aby si neznepriatelili *Turecko* a „aby sa Turecko a Irán nespojili s cieľom ovládnuť a rozdeliť si arabský svet“ (s. 143).

Rusko bude zrejme upevňovať domáce i zahraničné štruktúry. Bude pokračovať napĺňanie jeho stratégie na rozvoj a vývoz kovov, ropy, plynu, obilia, energie. Rusko tieto komodity „uživia“ a bude mať zároveň pevné väzby s Európou. Súčasne bude budovať hospodársku úniu s Bieloruskom a Kazachstanom, možno aj s Arménskom, Kirgizskom a Tadžikistanom, a to na spôsob EÚ. Predpovedá však, že jeho dlhodobý výhľad bude nepriaznivý a že sa mu nepodarí ostať významným hráčom na medzinárodnej scéne. Závislosť od vývozu surovín a energií plní síce pokladnice, ale nerozvíja vraj jeho hospodárstvo.

Prekvapivo otvorené sú Friedmanove názory na to, že USA musia v nasledujúcich desiatich rokoch „urobiť všetko preto, aby zablokovali nemecko – ruskú dohodu“ (s. 159). Obáva sa, že zjednotením Ruska a Európy by vznikla sila, ktorá by sa Amerike vyrovnala, alebo by ju i predstihla. Vychádza aj zo skutočnosti, že krajiny európskeho zázemia sa viac ako Ruska obávajú USA. Vnímajú ich skôr „ako hospodárskych konkurentov, než ako partnerov, a ako silu, ktorá ich tlačí do konfliktov, do ktorých sa im nechce. Rusi sa im, naopak, javia ako synergický doplnok vyspelých európskych krajín“ (s. 159). Pre Európu, aj s využitím polohy Poľska, odporúča, aby bolo mocným klinom medzi Nemeckom a Ruskom. Pre *Slovensko, Maďarsko a Rumunsko* je strategickým imperatívom USA udržiavať s nimi „priateľské vzťahy a pomáhať im pri zvyšovaní ich vojenskej spôsobilosti“ (s. 164).

Varovnou prognózou pre Európu je však Friedmanova téza o tom, že sa môže Európa stať bojiskom tretej svetovej vojny a že nacionalizmus odrazu nadobudol značný politický vplyv. Podľa môjho názoru je však nacionalizmus v mnohých krajinách (rôznym spôsobom) USA (pre ich záujmy a stratégiu) podporovaný. Možno spomenúť podporu kosovským Albáncom či masívnu podporu Izraela.

Ako víziu pre najbližšie desaťročie G. Friedman uvádza, že Európska únia nezanikne. Nevyvinie sa však podľa neho na mnohonárodný štát. V najbližších

rokoch budú hospodárske problémy pokračovať, budú príčinou rozporov medzi štátmi a budú spochybňovať výhodnosť spoločnej meny. Veľká Británia sa väčšmi pripúta k USA. Autor však aj konštatuje, že predbežne „Európa ako celok sa nechce dať vtiahnuť do konfrontácie“ (s. 193).

V prípade *Západného Tichomoria* (najmä Japonska, Číny, Indie a Indonézie) G. Friedman predpovedá krízy, ktorých zárodky sa črtajú na obzore už teraz. Vývoj prekoná aj rôzne transformácie. Má sa však zachovať hospodárska spolupráca Číny i Japonska s USA. Najmä vzťahy Japonska a USA zostanú stabilné. Stabilita Číny sa bude musieť zabezpečovať aj posilnením vnútornej bezpečnosti. Obdobne sa ráta s pokračovaním strategickej spolupráce USA s *Austráliou, Singapúrom, Indiou i Južnou Kóreou*.

Vo vzťahu ku *Kube* je úlohou zabezpečiť, že sa nestane základňou pre cudzie mocnosti. Vo vzťahu k *Venezuele* ide z polohy USA o blahosklonný postoj. Je menej dôležitý a očakáva sa do tridsiatich rokov, že sa tam zmení strategický pohľad na svet.

USA by mali podporovať *Argentínu*, a to aj z hľadiska jej postavenia voči Brazílii. V rámci toho motivovať firmy z USA, aby investovali v Argentíne, a to najmä mimo poľnohospodárstvo. *Brazília* je mocnosťou s veľkým vplyvom nielen v Južnej Amerike, ale aj v Afrike. USA s ňou majú trvale udržiavať priateľské vzťahy.

Významné sú vzťahy a spolupráca USA s *Mexikom*, a to v oblasti migrácie obyvateľstva a drog. Stratégiou pre oblasť migrácie vlastne má byť to, aby sa výrazne nezastavila. A to aj z dôvodov demografických či potreby zamestnávania migrantov na málo populárne práce. Nedá sa očakávať ani úspech v zastavení pašovania drog.

Vzťahy USA s *Kanadou* zrejme zostanú stabilne dobré. Ekonomicky i politicky.

Celkove postavenie USA na západnej pologuli je podľa G. Friedmana bezpečné. Vlády krajín západnej pologule by nemali mať pocit, že USA zasahujú do ich rozhodovania a riadenia. G. Friedman však celkom otvorene a drsne uvádza, že „USA budú zasahovať do latinskoamerických záležitostí, konkrétne v Argentíne. Musia to však zaobaliť do všeobecných debát na tému ľudských práv a sociálneho pokroku“ (s. 248). V čitateľovi to môže evokovať spomienky na obdobie zasahovania bývalého Sovietskeho zväzu v Európe a jeho obdobné snahy o vývoz vplyvu do celého sveta (Angola, Kuba, Sýria, Líbia a iné).

V *Afrike* zrejme zatiaľ nie je možné zabrániť vojnám. Vývoj pravdepodobne povedie k jej ďalšiemu rozčleňovaniu. Afrika je roztrieštená a s mnohými konfliktami. Najspôsobilejšia je Juhoafrická republika. V Afrike bude naďalej rozširovať svoj vplyv Čína. USA bude zaujímať osud nigerijskej a angolskej

ropy a to, ako kontrolovať šírenie vplyvu islamu na severe Afriky, v Somálsku či Etiópii.

Technický rozvoj v nasledujúcom desaťročí bude podľa G. Friedmana stagnovať. Orientácia bude viac na nízko rizikové projekty, trh sa bude zaplňovať elektromobilmi i novými mobilmi, robotmi a pod. Situácia sa má zlepšovať od roku 2016. Hospodárske účinky starnutia populácie zosilní rastúca stredná dĺžka života a rast výdavkov na zdravotnú starostlivosť. Bude sa rozvíjať medicínsky výskum, biotechnológie, genetika i farmaceutický priemysel. Treba rátať s ďalším rastom energetickej spotreby a v rámci toho aj s pokračovaním využívania uhlia a plynu. Okrem iného aj na výrobu vody. Významne sa musí podporovať využívanie slnečnej energie.

Žijeme v období, keď je štát silnejší ako trh a má k dispozícii viac zdrojov. Štát je oveľa lepším investorom v oblasti dlhodobých inovácií.

G. Friedman požaduje, aby USA „svoju obsedantnú zahraničnú politiku nahradili vyváženjšou a citlivejšou formulovaným uplatňovaním moci“ (s. 278). Z taktického hľadiska má ísť aj o „odklonenie vojenských prostriedkov potenciálnych nepriateľov USA na niektorého z ich susedov v regióne“ (s. 279). Základom americkej moci budú aj naďalej oceány. Vojnové námorníctvo bolo a bude strategickým základom USA a za ním nasledujú americké sily vesmírneho určenia. V tejto oblasti bude pokračovať rozvoj a vývoj prieskumných satelitov, ktoré môžu riadiť aj protilodné rakety. Pôsobiť bude naďalej 16 jestvujúcich tajných spravodajských služieb. Na záver G. Friedman konštatuje, že USA sú oveľa mocnejšie, než si väčšina ľudí myslí.

Cieľom tejto recenzie v porovnaní s recenziou M. Štullera v *Studia politica Slovaca*, č. 1/2012, je informovať čitateľov viac z aspektu prognostiky a pohľadu prognostika a ekonóma. Ambíciou je tiež osloviť rozšírenejší okruh čitateľov.

Michal Majtán
čestný predseda Futurologickej spoločnosti na Slovensku